ESCOLA D'ART DE MALLORCA

Govern de les Illes Balears
Conselleria d'Educació i Universitats

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA 2026-2027

1. Identificació del mòdul

1.1. Dades del mòdul

CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR DE CÓMIC (LOE) I CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR D'IL·LUSTRACIÓ (LOE)
MÒDUL MICO2-TÈCNIQUES D'EXPRESSIÓ GRÀFICA

Curs	Període	Hores setmanals	Nombre de crèdits ECTS
Primer	Anual	5	11

Professorat responsable:
Coloma Tiron Barceló
Correu electrònic:ctiron@eam.cat
Horari de tutories: dilluns de 16.50 a 17:45 h (Aula 3)

Coordinador de la família professional de Comunicació Gràfica i Audiovisual:
José Luís Díez Fernández
jdiez@eam.cat

1.2. Contextualització del mòdul dins el pla d'estudis

Aquest mòdul està dedicat a l'estudi dels materials i les tècniques gràfiques utilitzades en dibuixos d'il·lustració i còmic.
El mòdul combina la pràctica d'aquestes tècniques amb el coneixement de la seva aplicació històrica, d'aquesta manera s'obté un coneixement global de les diferents opcions a l'hora de realitzar il·lustracions en diferents estils, gèneres i necessitats comunicatives. Les preferències personals determinaran el grau d'aprofundiment en algunes d'aquestes tècniques, prenent com a referència aquesta visió general.

1.3. Requisits per cursar el mòdul:

Sense requisits previs.

2. Normativa de referència

Real Decreto 596/2007, de 4 de mayo, por el que se establece la ordenación general de las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño (BOE 25/05/2007).

Decret 15/2019, de 15 de març, pel qual s'estableixen els currículums, en l'àmbit de les Illes Balears, dels cicles formatius de grau mitjà de tècnic d'Arts Plàstiques i Disseny en Assistència al Producte Gràfic Imprès i de grau superior corresponents als títols de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Fotografia, de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Il·lustració i de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Còmic, pertanyents tots a la família professional artística de comunicació gràfica i audiovisual, i es regulen l'avaluació i les proves d'accés dels estudis professionals d'arts plàstiques i disseny (BOIB 035, 16 març 2019)

3. Objectius d'aprenentatge del mòdul

1. Diferenciar els procediments i saber utilitzar les principals tècniques d'expressió gràfica, així com els utensilis, les eines i els materials corresponents.
2. Seleccionar i saber aplicar les tècniques gràfiques més adequades a les particularitats temàtiques, estilístiques i comunicatives de l'encàrrec.
3. Experimentar les possibilitats expressives de les diferents tècniques en funció de les seves preferències estilístiques i artístiques i incorporar l'estil personal.
4. Analitzar i reconèixer les tècniques i els estils d'il·lustradors significatius de diferents èpoques i valorar les possibilitats d'aplicació creativa al propi estil.
5. Desenvolupar la capacitat de comunicació gràfica i la creativitat i l'expressivitat personal.
6. Valorar la rellevància de l'actualització i la formació permanent de l'il·lustrador en la competitivitat professional, i la importància que tenen en l'exercici professional la qualitat dels utensilis i els materials, la conservació i el manteniment d'aquests i l'organització del lloc de treball.

4. Continguts temàtics del mòdul *(distribuïts en unitats d'aprenentatge)*

4.1. Continguts temàtics

Descripts al BOIB

1. Les tècniques i els procediments d'expressió gràfica. Estris, eines, materials.

2. Tècniques gràfiques seques, humides, mixtes. Tècniques grasses.
3. Tècniques d'impressió manuals. Textures.
4. Tècniques additives.
5. Tècniques digitals.
6. Les tècniques gràfiques en la il·lustració de diferents èpoques. Aplicacions pràctiques i creatives en l'actualitat.
7. L'estudi de l'il·lustrador. Equip, organització. Tècniques i mètodes d'arxivament de la documentació.

Desenvolupament dels continguts:

Continguts transversals:
Les tècniques i procediments d'expressió gràfica.
Estris, eines i materials. Les tècniques gràfiques en el còmic de diferents èpoques. Aplicacions pràctiques i creatives en la creació de còmic actual.

L'estudi de l'autor de còmic. Equip i organització. Tècniques i mètodes d'arxiu de la documentació i del material gràfic.

Unitat 1: Llapis de grafit.
Característiques i possibilitats expressives. Escales de valors, línia, taca, textures i gradacions. Aplicacions en el dibuix i la planificació del còmic.

Unitat 2: Pastel i cretes.
Característiques dels materials i eines. Procediments d'aplicació, mescla i superposició. Possibilitats expressives i aplicacions en el còmic.

Unitat 3: Llapis de colors.
Característiques i possibilitats expressives. Mescla, superposició, gradació i construcció del color. Aplicacions en la il·lustració i el còmic.

Unitat 4: Tinta xinesa.
Línia i trama amb diferents estris gràfics. Aiguada. Possibilitats expressives i aplicacions en el dibuix de còmic.

Unitat 5: Aquarel·la.
Característiques i materials. Transparència, veladures, taques i mescles. Procediments i aplicacions en el còmic i la creació d'ambients.

Unitat 6: Gouache.
Característiques i materials. Opacitat, superposició, mescla i aplicació de la pintura. Possibilitats expressives i aplicacions en el còmic.

Unitat 7: Pintura acrílica.
Característiques i materials. Procediments d'aplicació: opacitat, transparència, degradat, pinzell sec, esgrafiat, textura… Possibilitats expressives i aplicacions en la creació de pàgines i il·lustracions de còmic.

Unitat 8: Tècniques mixtes i collage.
Combinació de diferents tècniques i materials. Procediments d'integració, superposició i composició. Aplicacions creatives en la creació de vinyetes i pàgines de còmic.

Unitat 9: Tècnica digital.
Eines i procediments digitals aplicats al còmic. Recursos de dibuix, pintura, tractament de la imatge i combinació de tècniques tradicionals i digitals.

4.2. Distribució temporal

Dues sessions, de 2 i 3 hores, a la setmana.

5. Materials i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

DOERNER, M. (1991) *Los materiales de pintura y su empleo en el arte*. Barcelona. Ed Reverté
HAYES C. (1980) *Guía completa de pintura y dibujo. Técnicas y materiales*. Madrid. Ed. Blume
MAYER R. (1993) *Materiales y técnicas del arte*. Madrid. Ed Blume
SLADE C. (1997) *Enciclopedia de técnicas de ilustración*. Barcelona. Ed. Acanto

5.2. Bibliografia complementària

ZEEGEN L. / CRUSH (2006) *Principios de Ilustración*. Barcelona. Ed. G.G
ZEEGEN L. (2007) *Ilustración digital*. Barcelona. Promopress
BLAU AJOSHA (2021) *Gouache. Un manual para principiantes y profesionales* .Barcelona. Ed. G.G

5.3. Altres recursos

Recursos online.
Google drive/classroom

6. Metodologia docent

6.1. Estratègies generals metodològiques

Mètode expositiu i demostratiu: Es presentaran els continguts de cada tècnica abans de proposar les activitats pràctiques, contextualitzant-ne les possibilitats expressives i d'aplicació en l'àmbit de la il·lustració. Les explicacions es complementaran amb demostracions dels procediments, eines i materials, així com amb referents d'autors i autores i el seu context.

Resolució d'exercicis pràctics: L'assignatura és fonamentalment pràctica i participativa. Es plantejaran exercicis d'experimentació i aplicació de les diferents tècniques, de complexitat progressiva, que permetin adquirir els coneixements i procediments necessaris per desenvolupar els projectes.

Treball au tònom i no presencial: El treball autònom formarà part del procés d'aprenentatge i es dedicarà principalment a la realització i finalització de les activitats proposades. Es valorarà la capacitat de l'alumnat per organitzar i planificar el seu propi treball.

Seguiment i avaluació formativa: Durant el desenvolupament de les activitats es realitzarà un seguiment individual i col·lectiu mitjançant correccions, comentaris i assessorament, amb l'objectiu de facilitar la reflexió sobre el procés i la millora dels resultats.

6.2. Organització i tipus d'activitats d'aprenentatge.

Cada bloc es treballarà mitjançant activitats pràctiques individuals. En funció de les característiques de cada tècnica, es podran plantejar una o dues pràctiques, orientades a experimentar i familiaritzar-se amb els materials i procediments, i un projecte final en què s'aplicaran de manera integrada els aprenentatges adquirits.

Les sessions presencials es dedicaran generalment a l'exposició de continguts, demostracions pràctiques, resolució de dubtes i assessorament durant el desenvolupament de les activitats. Les hores no presencials es dedicaran a la finalització dels treballs i, si escau, a activitats complementàries.

Els exercicis es plantejaran per escrit i especificaran els continguts, els criteris d'avaluació i les característiques de presentació.

L'alumnat haurà d'assistir a classe amb el material necessari per desenvolupar cada activitat, que serà comunicat amb antelació.

6.3. Instal·lacions del centre i material

Aula amb taules de dibuix
Projector amb pantalla
Pissarra i guixos
Taula de llum per a calcs
Taller d'impressió
Aigua i pica per rentar les eines.

6.4. Activitats interdisciplinàries

Pendent de fixar.

6.5. Activitats complementàries i extraescolars

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

6.6. Atenció a la diversitat

La *Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació* (Títol II, equitat en l'educació) tracta de l'atenció educativa diferent de l'ordinària: Necessitat Específica de Suport Educatiu (ANESE), una categoría única que inclou l'alumnat amb Necessitats Educatives Especials (NEE), l'alumnat amb Dificultat Específiques d'Aprenentatge (DEA), l'alumnat amb Altes Capacitats (AC), l'alumnat d'Incorporació Tardana (IT), i l'alumnat amb Condicions Personals o d'Història Escolar (CP/HE), però en principi per l'ensenyament obligatori.

Per altra banda, la normativa autonòmica que regula els ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny no preveu l'**atenció a la diversitat** ni les **adaptacions curriculars individuals** (ACI) a l'aula, tan sols l'article 13.2 del *Real Decreto 596/2007* estatal estableix que: "Els centres que imparteixin ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny desenvoluparan i completaran els currículums establerts per l'Administració educativa corresponent, mitjançant la posada en pràctica del seu projecte educatiu i la implementació de programacions didàctiques que prenguin en consideració les característiques del context social i cultural, les necessitats de l'alumnat, amb especial atenció als que presentin una discapacitat, i les possibilitats formatives de l'entorn".

Aquestes mesures administratives, que recorda la disposició addicional 1ª del *Reial Decret 596/2007* estatal, es centren principalment en facilitar a l'alumnat els mitjans i recursos que siguin necessaris per accedir als ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny i cursar-los.

- Accés als estudis (article 17.1 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Convocatòria extraordinària (article 19.5 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Expedient acadèmic (article 20.2 del Reial *Decret 596/2007* estatal).

En aquest context, sempre hem intentat donar a l'alumnat un **tracte individualitzat i personalitzat**, raó per la qual pensem que no és necessari adoptar mesures especials per atendre l'alumnat amb problemes d'aprenentatge i altres necessitats educatives específiques, en un sentit (discapacitat psíquica, sensorial o motora, trastorns greus de conducta) o en un altre (superdotació, sobredotació). No obstant això, demanem l'alumnat una adreça de correu electrònic per estar en contacte, enviar i rebre exercicis, atendre consultes puntuals, i poder donar una millor atenció personalitzada, aquesta vegada en línia.

En tot cas, en tractar-se d'ensenyaments artístics professionals de lliure elecció, entenem que no es poden fer **adaptacions curriculars significatives**, en el sentit de adequar els objectius educatius, eliminar o incloure determinants continguts essencials, i modificar els criteris d'avaluació.

Per contra, entenen que sí són possibles les **adaptacions curriculars no significatives** (modificacions dels elements del currículum que no afecten a l'assoliment dels objectius d'aprenentatge) i les **adaptacions d'accés al currículum** (elements organitzatius, recursos de tot tipus i optimització d'aquests), en el marc del *Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics* a les Illes Balears.

De fet, l'article 20.2 (documents bàsics d'avaluació i mobilitat dels ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny) del *Reial Decret 596/2007* estatal explica que les mesures d'adaptació curricular han de constar a l'expedient acadèmic de l'estudiant (si escau). Per altra banda, no s'ha de confondre l'**adaptació curricular no significativa** de la qual parlem amb l'adaptació a la que fa referència l'article 21 del *Reial Decret 596/2007* estatal està referida a l'**adaptació per trasllat d'expedient acadèmic** a un centre d'altra administració educativa.

7. Criteris, procediments i instruments d'avaluació i qualificació

7.1. Criteris d'avaluació generals de l'avaluació contínua

Per mantenir el dret a l'avaluació contínua, l'alumnat haurà de complir un mínim del 75% d'assistència, mantenir una participació activa a les sessions i presentar el 100% dels treballs plantejats dins els terminis establerts. L'assistència implica, així mateix, puntualitat i permanència a l'aula fins al final de la sessió.

7.2. CA/Criteris d'avaluació del mòdul:

Es valorarà la capacitat de l'alumnat per:

1. Emprar les diferents tècniques gràfiques, amb qualitat artística i tècnica, en la realització d'exercicis de l'especialitat.
2. Seleccionar, i aplicar amb destresa i pulcritud, la tècnica més adequada a les particularitats de l'encàrrec.
3. Identificar i diferenciar les tècniques i els estils d'il·lustradors significatius de diferents èpoques.
4. Experimentar amb les diferents tècniques cercant aplicacions més personals i creatives.
5. Utilitzar correctament els estris i els materials propis de les tècniques gràfiques i mantenir l'equipament i el lloc de treball en condicions idònies.
6. Arxivar adequadament la documentació tècnica i visual.
7. Presentar correctament els treballs adequant-los a les especificacions formals, conceptuals i temporals establertes.

7.3 Procediments i tècniques d'avaluació i criteris de qualificació o ponderació (Convocatòria ordinària)

Les activitats s'avaluaran amb una qualificació numérica de 0 a 10.

Es penalitzarà amb un 0 qualsevol activitat fraudulenta en quan a autoria dels treballs. En tal cas l'alumne haurà d'anar a exàmen de la tècnica corresponent a la avaluació ordinària.

Procediments i tècniques d'avaluació	**Tipus (*)**	**Criteris d'avaluació**	**Criteris de qualificació o ponderació (Alumnes amb dret d'avaluació continua)**	**Criteris de qualificació o ponderació (Alumnes sense dret d'avaluació continua)**
Pràctiques i projecte de cada tècnica	*R*	*CA01,CA02,CA04,CA05,CA06, CA07*	100%	60%
Prova objectiva final	*R*	*CA01,CA02,CA04,CA05,CA06, CA07*	_	40%
				100 %

* R activitat recuperable

En l'avaluació contínua, la qualificació de cada tècnica es distribuirà entre les pràctiques i el projecte final de la manera següent:

- Pràctiques: 0 % quan no n'hi hagi; entre un 10 % i un 20 % quan n'hi hagi una; i fins a un màxim del 30 % quan n'hi hagi dues.
- Projecte: 100 % quan no hi hagi pràctiques associades i, com a mínim, un 70 % quan n'hi hagi.

Per superar el mòdul mitjançant avaluació contínua, la mitjana dels projectes de les diferents tècniques haurà de ser igual o superior a 5.

En el cas de l'alumnat sense dret a avaluació contínua, tant la mitjana dels projectes com la prova final haurà d'obtenir una qualificació mínima o superior de 5.

Condicions de lliurament

Per poder superar el mòdul, caldrà haver entregat el 100 % dels treballs. Els lliuraments fora de termini es podran qualificar amb una nota màxima de 5.

Un treball es considerarà entregat quan es presenti en els suports físics sol·licitats, correctament protegit, i es lliuri a través de la tasca corresponent de Classroom.

La digitalització dels treballs físics haurà de ser de forma correcta i com el professor indiqui. Tant els arxius digitalitzats per pujar al classroom com els treballs fets digitalment hauran de poder obrir-se amb les versions del programari disponibles als ordinadors de l'Escola.

7.4 Criteris, procediments i instruments d'avaluació d'alumnes amb el mòdul pendent (Convocatòria extraordinària).

Procediments i tècniques d'avaluació	**Tipus (*)**	**Criteris d'avaluació**	**Criteris de qualificació o ponderació (Alumnes que han tengut dret a avaluació continua)**	**Criteris de qualificació o ponderació (Alumnes sense dret d'avaluació continua)**
Pràctica/ques i projecte de cada tècnica		*CA01, CA02, CA04, CA05, CA06, CA07*	100%	60%
Prova objectiva final		*CA01, CA02, CA05, CA07*	_	40%

		100%

Les activitats s’avaluaran amb una qualificació numèrica de 0 a 10.
La ponderació de les pràctiques i els projectes serà la mateixa establerta a l’apartat 7.3

Per superar la convocatòria extraordinària, tant la mitjana dels projectes com la prova final haurà d’obtenir una qualificació mínima o superior de 5.

7.5 Activitats complementàries

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l’assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzin, si escau.

8. Altres observacions